

ВРЕМЕ Е ДА КАЖА „ДОВИЖДАНЕ“ (TIME TO SAY GOODBYE¹)

Уважаеми колеги и приятели,
Благодаря ви за изключителното внимание, което ми оказвате с вашето присъствие днес.

Не съм изненадан, че днес се говорят само хубави неща, защото така е прието на такива събрания. Но аз приемам, че тези думи, които се казаха за моя живот и работа, се отнасят за цялостната дейност на едно поколение български геолози, което работи в златните години на българската геология и внесе своя достоен принос в познанията за строежа, геоложката история и ресурсите на българските земи. Това поколение издигна равнището на българската геология, а неговите постижения намериха забележително развитие от по-младите учени, които днес са активните изследователи в това поле на знанията.

Приемам, че моят живот е преминал успешно и това ми дава основание да мисля, че съм имал голям късмет. Още в началото на житейската си пътека аз случих с родители, а след това – с учители, колеги и ученици.

ДЕТСТВО

Имах щастливо детство. Майка ми и баща ми бяха много грижовни родители, така че ние с моята по-голяма сестра растяхме в едно сплотено семейство. Първа роля за формирането ми като личност изиграха моите родители, и то не с поучения, а с примера на достойния си живот.

Голямо влияние върху моето израстване оказа моят кръстник Иван Кръстев. Той е единадесет години по-голям от мен и по времето, от което имам спомени, беше вече ученик в Плевенската мъжка гимназия. Още като ученик в прогимназията в град Левски той прави първи стихотворни опити, които по-късно развива.

По-късно Иван Кръстев се ориентира към детската литература, написвайки забележителни детски стихове и приказки. Освен стихове за деца и юноши обаче, Иван Кръстев е автор на няколко стихосбирки, в които той се изявява като забележителен лирик. Като пример ще посоча неговата поетична книга „Синята фаянсова камина“², включваща стихове, писани между 1937 и 1944 г., които остават като бисери в българската поезия и нареждат Иван Кръстев сред най-блестящите ни поети.

В „Есенно писмо“ Ив. Кръстев пише:

„О, тъй е тъжен моят край, Кръстина!
Над стрехите дъждът неспирно плаче.
А къщите от стар папур и глина
Заспиват с болка в skutите на здрача“³.

¹ Слово на Юбилейното честване на 80-та годишнина в Аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – 12.04.2011 г. Казвам „довиждане“, а не „сбогом“.

² „Синята фаянсова камина“. „Български писател“, 2005.

³ Цит. кн., с. 13.

И сега, когато прочитам това стихотворение аз си мисля за родната къща, за родното село и за човека Иван Кръстев, който често ми казваше: „Тошко, зад тези баири, които ограждат нашето село, има други интересни светове, които ти ще видиш, като пораснеш“. Тогава съм бил на между 7–10 години (1938–1941 г.). Така в моето детско съзнание постепенно се утвърждаваха ценности, които са изиграли огромна роля в развитието ми. Затова винаги съм бил благодарен на Иван Кръстев, който в детските ми години ми е показал прелестите на приказките и поезията, който ме е въвел в света на красотата и ме е осветлил, че отвъд „баирите и планините, които са пред нас, има други интересни светове“.

Учих в гимназията „Крум Попов“ в гр. Левски, която беше сравнително нова, но имаме чудесни учители по български език и литература, по френски език, география, математика, физика, химия. Това бяха учители по призвание; много от тях бяха завършили в чужбина. Сред всички изпъкваше учителката ни по френски език – Мме Елена Кантарджиева (25.12.1888 г. – 22.03.1980). Тя следва в Женева и Лозана и се дипломира по литература в Лозанския университет, където се запознава с бъдещия си съпруг – Чудомир Кантарджиев, по-късно легендарен деец на ВМРО, убит в Пловдив през 1924 г. Заради брака си с Ч. Кантарджиев, през 1945 г. М-ме Кантарджиева е интернирана в гр. Левски, където продължава работа си като учителка. Почина на 92 години, на 22 март 1980 г. във Велинград. Аз бях щастлив, че имах такава учителка и съм ѝ признателен както за френския език, на който ме научи, така и за дългите и незабравими срещи, които съм имал с нея през годините след нейното пенсиониране, когато тя се премести да живее във Велинград в известната и легендарна „Кантарджиева вила“. Затова, сред светлите имена на мои учители, името на тази забележителна жена свети като ярка неугасваща звезда.

Бях много добър ученик, но не пълен отличник. Дисциплиниран и добре организиран, успях да си подготвя уроците и домашните и ми оставаше много време за игри и за четене на книги. Обичах много да чета лирика и знаех наизуст стихотворенията на много известни български и чуждестранни лирици. Опитвах се и да пиша стихове, но скоро разбрах, че нямам дарба за значима мерена реч, и че най-хубавите стихове са вече написани от други. Така, споделени само с някои съученички, тези мои стихове останаха в тетрадките ми и после се загубиха. Добре беше, че това не е загуба на истинска поезия. *Човек трябва навреме да осъзнава коя цел е постижима и даже да е върхова, трябва да вложи усилия за да я постигне, но не бива да хаби сили и време за подражателство.* Така поезията остана моята голяма любов в литературата, на която, за щастие, не нанесох поражения чрез неумело вмешателство.

На 29 юни 1949 г. получих „Свидетелство за зрелост“ от Гимназията „Крум Попов“ в гр. Левски. Предстоеше да избира по каква пътека ще продължа. Първото ми желание, подкрепено и от моите родители, бе да продължа обучението си в Софийския университет. Но пред това желание изникна бариера – не получих „Служебна бележка“ за благонадежност от ОФ в родното си село. По това време беше започнала борбата на ОФ за масово влизане в ТКЗС, а моят баща отказваше да стори това. Така аз не получих заветната „Сл. бележка“ и трябваше да се заема с нещо друго. Понеже като ученик в гимназията бях технически сътрудник на Градския съвет на синдикатите в Левски те ми намериха работа като „деловодител – зав. стоки в складове“ във „Винпром“ – Левски. Започнах работа, бях много старателен и даже се научих да пия по малко ликьор и по чашка вино. Това очевидно бяха първи стъпки към сомелиерството.

Може би за добро, на „сладката“ длъжност „деловодител – зав. стоки в складове“ във „Винпром“ – Левски работих само около три месеца, тъй като в края на септември

1949 г. от училището в родното ми село ме поканиха да заместя един учител, който беше напуснал. Така през учебната 1949/1950 г. аз работих като нередовен учител и учих децата от две слети отделения (класове) – III и IV. Междувременно през пролетта на 1950 г. баща ми беше принуден да влезе в ТКЗС, след което аз получих разрешение (като „благонадежден“), написано на заветната „Службена бележка“, да кандидатствам в университета. Не отбелязвам това за да се пиша за дисидент, а за припомня „духа“ на онова време.

УНИВЕРСИТЕТ

Независимо, че в гимназията имах най-силни оценки по литература, аз се ориентирах да кандидатствам за специалността естествена история, тъй като тази област ми даваше възможност да търся отговори на изконни въпроси за това „кои сме“, „откъде сме дошли“, за устройството на света около нас, за развитието на живия свят, за Земята като люлка на човешката цивилизация и др. п.

Бяхме голям курс, сред който преобладаваха силните студенти. Това създаваше атмосфера на съревнование в курса и се отрази благоприятно върху нашата подготовка.

В Софийския университет имахме първокласни учители, които бяха най-големите български учени-геолози: Стр. Димитров, Ек. Бончев, Ц. Димитров, В. Цанков, Ив. Костов и др. Като асистенти и доценти ни преподаваха Ем. Белмустанов, М. Йорданов, Г. Атанасов, В. Вергилов, Кр. Захаријева, Ан. Демирев, Б. Алексиев. Сред тези учени аз смятам акад. Еким Бончев за мой пряк учител.

РАБОТА

След завършване на университета започнах работа като геолог в Балканския проучвателен район, където участвах в проучването на възглицата от Балканския басейн. По-късно, след постъпването ми в Геологическия институт на БАН, аз постепенно се ориентирах към палеонтологията и стратиграфията, които ме привличаха най-силно още в университета.

Животът ми остана най-трайно свързан със Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Българската академия на науките (в Геологическия и в последните пет много плодотворни години преди пенсионирането ми – в Географския институт).

През годините съм имал честта и удоволствието да работя с много колеги. Не искам да оставям впечатление, че винаги и при всички случаи отношенията ни са били безпроблемни. Имало е и горещи спорове, и размивания в мненията, огорчения и разочарования, но аз съм запазил само добрите спомени от съвместната работа с моите колеги, без която едва ли щях да постигна съществени успехи. И сега оценявам мисълта на Жан Жорес, че от миналото трябва да вземем огъня, а не пепелта.

През годините съм работил съвместно с редица колеги: Юлий Стефанов, Иво Сапунов, Александър Горанов, Хрисчо Хрисчев, Николина Рускова, Цанко Цанков, Георги Мандов, Богдан Монов, Платон Чумаченко, Г. Георгиев, П. Боков и др. Най-дълготрайно и ползотворно сътрудничество съм имал с д-р Николина Рускова, с която повече от 35 години изучавахме долнокредната серия в България. Сред по-младите колеги трябва да отбележа съвместната си работа с Марин Иванов, Кристалина Стойкова и Вяра Минковска. Работата с тези колеги ми е доставяла удовлетворение и ме е обогатявала.

Дългогодишното ми сътрудничество с френски колеги имаше забележителни финални акорди, свързани със съвместните ни изследвания с френските колеги проф. Бернар Пейбернес и Ришар Цисак от университета „Пол Сабатие“ в Тулуза, посветени на секвентната стратиграфия на долнокредната серия в България. Тези изследвания завършиха с интересни резултати, отразени в авторитетни списания във Франция, България, Англия и Швейцария.

УЧЕНИЦИ

Благодарение на моята работа като преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ имах възможност да подпомогна развитието на много талантливи млади хора, които се посветиха на изследвания в областта на палеонтологията и стратиграфията. Имал съм щастието да работя с десетки дипломанти от специалността геология на Софийския университет, но също и от специалностите биология и археология. Работата ми с тези млади хора ме обогатяваше, а техните успехи ме радват силно и днес. Няма да изброявам имена, но тези млади учени, за които си позволявам волността да мисля като за мои ученици, днес са специалисти с международно реноме.

Бях щастлив, че по-голяма част от времето на моята работа мина сред млади хора и се радвам, че съвременното ниво на изследванията в областта на историята на Земята и еволюцията на живия свят у нас се определя от мои студенти. Никога обаче не съм преувеличавал своята роля в израстването на моите ученици. Винаги съм им напомнял един надпис, поставен встрани от входа на университета в Саламанка, Испания: „Университетът в Саламанка не дава това, което Господ Бог не е дал!“.

В заключение бих искал да подчертая едно мое предположение: ако съм имал успехи, то те в значителна степен се дължат на факта, че винаги съм изпитвал удовлетворение и радост от работата. Проблемите в двете основни области на моите изследвания – стратиграфията и палеонтологията, винаги са предизвиквали интерес и вдъхновение у мен: стратиграфията ми даде представа за дълбочината на времето, а палеонтологията ми откри невероятния свят на еволюцията. За това няма да е пресилено ако кажа, че работата беше моето хоби.

Благодаря на моето семейство – на моята съпруга Надя, на сина ми Георги, на снаха ми Ели и на моята внучка Надя за топлотата и обичта, с които са ме обграждали винаги.

Благодаря на организаторите на това събрание – проф. Кр. Стойкова, доц. Сава Джуранов, проф. Хр. Пимпирев, както и на колегите д-р Ст. Даракчиева, доц. П. Павлишина, д-р Д. Дочев, и на всички, които са вложили своите усилия за това мило тържество на уважението и приемствеността между поколенията.

Благодаря на проф. Кр. Стойкова, проф. Хр. Пимпирев и доц. В. Сачански за техните доклади. Те ми дават повод и основание още един път да подчертая, че сегашното поколение български учени-геолози, на което те са ярки представители, работи на съвременен равнище, съизмеримо с най-добрите образци в света. Аз се гордея с техните успехи.

Благодаря на всички институции, организации, колеги и приятели, които ме приветстваха днес и на всички вас, които чрез присъствието си тук изразявате своето приятелство и уважение.

В заключение, позволявам се да перифразирам една мисъл на Стефан Цвайг, за да отбележа, че всеки юбилей може да се оприличи на един изкачен връх, от който

можеш да видиш изминатия път и да прецениш дали можеш да вървиш нататък. Поглеждайки от този връх разбирам, че *човек може да покорява върховете, но не може да победи времето.*

В тази връзка си спомням едно стихотворение на големия български поет Иван Милчев, в което той казва:

*„Животът е нестираща шафета
И всеки е бегач с отмерен път...“*

Бих искал да вярвам, че навреме предадох шафетата и сега мога да кажа както в песента на Андрея Бочели и Сара Брайтман:

Time To Say Goodbye!

Пожелавам на всички да сте живи, здрави и с късмет, защото късметът е нещо много важно – известно е, че на „Титаник“ всички са били живи и здрави, но са били без късмет.

Уважаеми колеги, скъпи приятели,
вашето внимание ме трогва дълбоко.
Благодаря ви. Обичам ви.

София, 12.04.2011 г.

Тодор Николов